

Dichos y refranes en dialecto vianés de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)

Xesús Ferro Ruibal

Fernando Groba Bouza

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Edición dun manuscrito inédito que contén 385 fraseoloxismos galegos recollidos en 1951 polo etnógrafo Laureano Prieto nos concellos ourensáns de Viana do Bolo, A Gudiña, Vilariño de Conso e As Frieiras (A Mezquita). Esta recadádiva súmase ás que vén exhumando *Cadernos de Fraseoloxía Galega*.

Palabras clave: fraseoloxía, colocacións, locucións, refráns, recadádiva *in situ*.

Edition of an unpublished manuscript containing 385 Galician phraseologisms compiled in 1951 by the ethnographer Laureano Prieto in Ourense, in particular in Viana do Bolo, A Gudiña, Vilariño de Conso e As Frieiras (A mezquita). This compilation is another contribution published by Cadernos de Fraseoloxía Galega.

Keywords: phraseology, collocations, locutions, proverbs, compilation in situ.

1. Descrición do manuscrito e criterios de edición

Laureano Prieto (1907 - 1977) salvou para nós a lingua e a tradición das terras da Gudiña e de Viana do Bolo. Se hoxe constitúen unha das bisbarras galegas máis documentadas, se sabemos moito da lingua, da fraseoloxía e da tradición oral desas terras, debémosllo ó labor intelixente e infatigable de Laureano Prieto que puxo todo iso por escrito nos heroicos tempos nos que lle tocou vivir.

Laureano Prieto, coma outros galegos bos e xenerosos, recolleu amorosamente palabras e fraseoloxismos e, se non tiveron a oportunidade de publicalos, entregáronllos a un amigo que tivese esa cobizada posibilidade. Como se pode comprobar na bibliografía final, Laureano Prieto non era un etnógrafo descoñecido, nin moito menos; pero en 1951 tivo noticia de que Fermín Bouza Brey proxectaba un gran Refraneiro galego,

Data de recepción 16/04/2009 Data de aceptación 13/05/2009

para presentalo ó concurso convocado por Bibliófilos Gallegos (Beloso 2003:XXVIII-XXIX) e xenerosamente remitiulle un feixiño de notas fraseolóxicas, para que as incluise na súa colección que, polo que cremos, Bouza nunca chegou a concluír. Consérvase a carta coa que lle remite este material e di así:

Pentes 2-IV-1951

Sr. Dn. Fermín Bouza Brey.

Uviedo

Respetable y querido Maestro: Ha sido para mi un motivo de alegría recibir noticias de Vd. Habia escrito a Vd. a Pontevedra y no obtuve contestación: Mas tarde el buenísimo amigo Ferro¹ me informó de que en aquella época ya no se hallaba Vd. en Galicia, sino en Cataluña, pero que podía escribirle a Santiago. Así lo hice y tampoco recibí contestación...

De veras, repito, ha sido un placer muy grande que se haya acordado de mí. Y en cuanto a los materiales que interesa, le envío lo que tengo, poca cosa por cierto: Por una parte, no he ultimado la recogida; por otra, como la influencia castellana es enorme en toda la comarca, abundan mas los refranes castellanos que los gallegos.

Perdóneme que no se los mande mejor presentados: Esta época es de mucho trabajo para mí, y como podría dedicarle solamente unos minutos diarios, pienso que podría perjudicarle el retraso y que mejor será enviarle las notas tal como están.

Réstame añadir que se halla a su entera disposición y le saluda afectuosamente su discípulo y admirador

Laureano Prieto

Esta carta e esas notas fraseolóxicas constitúen o manuscrito RAG-C170/5 do arquivo da Real Academia Galega. O manuscrito está formado por un conxunto de follas soltas dun tamaño aproximado 15 x 12,5 cm, numeradas da 1 á 18 e escritas só por unha cara, por se tratar de papel reutilizado. E seguen despois outras sete follas de 15 x 10,5 cm, numeradas de 1A ata 7A. A diferenza de tamaños e a falta de orde alfabética dinnos que a escolma fraseolóxica foi medrando lentamente (parte do papel é da década de 1930). Son en total 25 folliñas e no dorso da folla 8 Fermín Bouza Brey, o destinatario deste material, escribiu: *Refranes pasados a papeletas.*

Fermín Bouza Brey para o gran Refraneiro que proxectaba elaborou unha bibliografía paremiolóxica de uso persoal asignándolle a cada fonte unha sigla en números romanos. Isto é o que el di deste manuscrito de Laureano Prieto:

XXIII Colección paremiológica en dialecto vianés. Inédito. Son 580 refranes, modismos y formas proverbiales recogidos en los ayuntamientos de Viana, Gudiña, Vilariño de Conso, As Frieiras (Orense).

¹ Refírese a Xesús Ferro Couselo (1906-1975) arqueólogo, historiador e lingüista.

Polo tanto o número XXIII, que aparece no encabezamento da folla 1 do manuscrito RAG-C170/5, escribiuno Bouza Brey. Sorpréndenos que Bouza diga que son 580, porque no que nós encontramos xunto non se chega a esa cantidade e o propio colector anota 392. Ningún dos dous números cadra co que nós encontramos. Puido dispersarse unha pequena parte do material? Non o sabemos. O que si sabemos é que os fallos na numeración son cousa habitual nos manuscritos paremiolóxicos elaborados por acumulación durante anos e anos; ou, polo menos, dáse en tódolos mss. galegos que coñecemos².

Tamén é interesante que especifique Bouza Brey que por terras do dialecto vianés entende os concellos *de Viana, Gudiña, Vilariño de Conso, As Frieiras (Orense)*. Poida que llo dixese oralmente Laureano Prieto, xa que na carta que reproducimos non figura. Hoxe *As Frieiras* non é un concello pero Laureano Prieto especificou noutro lugar que el por Frieiras entendía o concello da Mezquita, aínda que o dialecto frieirés *esténdese polo axuntamento da Mezquita, alguis pobos da Gudiña e dous ou tres lugares do axuntamento de Viana* (Prieto 1973).

2. Orixinalidade e edición parcial do material deste manuscrito

O conxunto de expresións deste manuscrito chega, segundo as nosas contas, a 385. Pero Laureano Prieto publicou en 1973 no *Boletín auriense* un importante artigo lexicográfico titulado “Notas encol da fala vianesa” e nesa publicación figuran 75 dos fraseoloxismos que contén este manuscrito. Isto quere dicir dúas cousas. Primeira, que Laureano Prieto se desprende en 1951 e para sempre da colección que remitiu a Fermín Bouza Brey e verosimilmente non gardou copia para si (non había daquela fotocopiadoras); pero unha quinta parte do que recollera aínda o conservaba en 1973 na súa memoria activa de magnífico falante. Segunda, que, estando aínda inédita a maior parte do material que contén o ms. RAG-C170/5, era necesario facer esta edición para termos unha impresión máis exacta do traballo de Laureano Prieto.

Como é natural, nos casos nos que un fraseoloxismo apareza na edición de 1973 facémolo saber con esta indicación [1973] e cun tipo diferente de letra.

2.1. Características dialectais do manuscrito

O galego das terras de Viana do Bolo presenta características que o diferencian do galego estándar. Este manuscrito é unha boa proba de case todas elas, aínda que o colector non sempre as marca: o habitual é que as deixe ver nalgúns casos pero non noutros semellantes.

Timbre aberto de e, o tónicos, que no galego común pecharon por influencia de -a ou -o final	<i>mêdo</i> ; pero non marca <i>ollo</i> .
Timbre aberto de e, o tónicos trabados por nasal	<i>têmpo</i> ; pero non marca <i>dente</i>
Iode epentético	<i>paseio, cheio, rodeio, alleia, louqueia, leie, moie</i>
Conxunción copulativa <i>e</i> ante consoante; <i>i</i> ante vogal	<i>e non, e vinte, e pouco // i-andando, i-ô, i-en</i>
Mantemento de <i>wau</i> nos grupos cua- , gua-	<i>cuando, cuatro, cuanta, guarda</i>

² Así no paso da páxina 3a á páxina 4a Laureano Prieto salta do número 328 ó 349; en cambio na páxina 3 entre os números 25 e 35 acumula 19 unidades.

Terminación -au	<i>grau, marráu, temporáu, maus</i>
Terminacións -ois, -áis	<i>refláis, bois</i>
Solución <i>bon</i>	<i>sinal de bon ano</i>
Demostrativos	<i>este, desto</i>
Pronome suxeito <i>tu</i>	<i>Cuando tu naciche</i>
Verbos <i>poder, ver, coidar</i>	Formas <i>podías, pudiera; cudia; véis, vêi</i>
Varias formas	<i>friu, tíu, riu; mai; vé (ven imp. de vir)</i>

2.2. Características ortográficas e criterios desta edición

Como é natural en escritos anteriores á estandarización do galego, este manuscrito de 1951 presenta tendencias gráficas de relativa coherencia pero que aínda non constitúen un sistema cerrado: encontramos excepcións a unha norma predominante. Pero, antes de máis nada, queremos insistir en que, cando Laureano Prieto escribe, non existía o rigoroso estándar actual. A edición deste manuscrito, como tódalas de *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, nunca toca os dialectalismos nin os castellanismos³ pero regulariza a grafía para facilita-lo traballo do lector actual: nisto o criterio é ofrece-la grafía actual naquilo que non modifique a substancia da palabra en cuestión e ofrecer no aparato crítico a literalidade do manuscrito en tódolos casos nos que esta se diferencie en algo da nosa edición: con isto o lector interesado dispón do propio manuscrito.

O acento circunflexo		
Ortografía do manuscrito		Ortografía da nosa edición
Sinala vogais medias abertas (ê e ô) ⁴ e tamén outras que xorden por fonética sintáctica	<i>bên, nêve, tèn, prêsta, fêsta, côrda, môrde, lôce, ôvos, fôra.</i> Ás veces con valor diacrítico: <i>tèn</i> (tamén <i>tén</i>).	Mantémolo cando indica pronuncia dialectal: (<i>mêdo, têmpo</i> ...) Substituímolos polo acento agudo nos diacríticos: <i>fôra > fôra</i> ... Eliminámolo no resto dos casos: <i>bên > ben, tèn > ten, prêsta > presta, fêsta > festa, côrda > corda, môrde > morde, lôce > loce, ôvos > ovos</i> ...
	Contraccións: - Prep. <i>a</i> + art. <i>o</i> = <i>ô</i> ⁵ : <i>inda che lle bota aceite ô lume pra que se encenda máis</i> - Prep. <i>a</i> ou <i>pra</i> + art. <i>un</i> = <i>ôn</i> <i>Dous lobos ôn can, logo o paparán.</i> - Prep. <i>a</i> + pron. tónico P3: <i>êla, êl andar êlas.</i>	Substituímolos por <i>ó</i> Mantémolo
	apertura de <i>e</i> e <i>o</i> pola semiconsoante anterior: <i>i-ô, i-ên.</i>	Mantémolo
Sinala a contracción de prep. <i>a</i> + art. <i>a</i> (<i>â</i> 19 casos pero <i>á</i> 5 casos).		Substituímolos por <i>á</i>

³ Respectámo-los esporádicos castellanismos, propios da lingua oral e marcámoslos cun asterisco *. Pero non marcámo-los que eran grafías adquiridas en tódolos escritores galegos da época *sin, barrer, berza*. Salvamos un par de inadvertencias: *Ome* (por *home*), *bagar* (por *vagar*).

⁴ Falta este acento circunflexo en palabras nas que podería esperarse (*tolle, come, pode, norte, logo, home, vella, perde*). Nalgún caso encontrámo-la mesma palabra con diferentes grafías (*quêr/quer, hôrto/horto, tèn/tén/ten, sêmpre/sêmpre/sempre, môrto/morto*).

⁵ Aparece a outra grafía dúas veces: *andar ao ceacú; Desde o San Xoan ao Santiago Dios nos libre de un nublado.*

O acento agudo		
Ortografía do manuscrito		Ortografía da nosa edición
Sinala as vogais medias abertas (é)	<i>sémpre, céibarse, déixe, média, rupi-i-apélo, léngua, tén</i>	Só o mantemos cando indica pronuncia dialectal: <i>rupiapélo</i>
Sinala a tónica nun ditongo decrecente	<i>morréu, séus, avezôu, séi, máu, calcáime, acabóuse, váiche</i>	Eliminámolo
Sinala a sílaba tónica das palabras agudas rematadas en vogal ou en -n	<i>alé, ceacú, adán, porén, rapeterrón, cú</i> Pero: <i>Xoan, morrion</i>	Mantémolo nas palabras polisílabas e, por coherencia, engadímolo en: <i>Xoan > Xoán, morrion > morrión.</i>
Sinala a sílaba tónica das palabras esdrúxulas	<i>bótalle, páscoas, límanseme, míngo</i> Pero: <i>busca-a, segurol-os</i>	Mantémolo; e engadímolo por coherencia a: <i>busca-a > búscaa, segurol-os > segúro-los.</i>
Marca <i>i</i> e <i>u</i> , que quizais percibía como vogais longas, nalgúns hiatos	<i>xangardí-i-a, saír, día</i> ou <i>dí-i-a</i> (substantivo ou verbo), <i>naturría, oído</i> Pero: <i>sair, ruín, fría</i>	Mantémolo; e estendémolo ás excepcións, por coherencia: <i>sair > saír, ruín > ruín, fría > fría.</i>
Valor diacrítico	<i>é, dá</i> (tamén <i>da</i>), <i>tén</i> (tamén <i>tên</i>), <i>á</i> Pero: <i>mais</i> (adv. de cantidade), <i>presa</i> (adverbio)	Mantémolo; e engadímolo a: <i>mais</i> (adv. de cantidade) > <i>máis</i> , <i>presa</i> (adverbio) > <i>présa</i>
Por influencia do castelán	<i>tú, sí</i>	Eliminámolo
Para evitar equívocos	<i>cambéa, cambéan</i> (e non <i>cámbea, cámbean</i>)	Mantémolo
Noutros casos que non seguen ningunha regra	<i>rastrabállo, trastér</i>	Eliminámolo

O guión		
Ortografía do manuscrito		Ortografía da nosa edición
Ante segunda forma do artigo	Con preposicións (<i>pol-as</i>)	Eliminámolo
	Con adverbios (<i>mail-as</i>)	
	Con formas verbais (<i>perdel-o</i>)	Mantémolo pero antes do <i>l</i> : <i>perdel-o > perde-lo, segurol-os > segúro-los</i>
	Con adxectivos (<i>segurol-os</i>)	
Sinala a pronuncia do -n alveolar en final de palabra	Con artigo (<i>sin-os, son-os, cárgan-o</i>)	Eliminámolo
	Con pronome (<i>non-a, non-o</i>)	
Ante un iode protético	<i>i-auga</i>	Mantémolo
Sinala o carácter semiconsonántico da conxunción copulativa ante palabras que comezan por vogal ou <i>h-</i>	<i>i-o, i-ô, i-en, i-ên, i-ela, i-otra, i-on, i-amasa, i-andando, i-homes</i>	Mantémolo
Sinala a presenza do iode epentético	<i>alde-i-a, pase-i-o, xe-i-ada, arra-i-ada, le-i-e</i>	Eliminámolo

Une un composto.	<i>espleita-gateiras</i>	Mantémolo
Marca <i>i</i> e <i>u</i> , que quizais percibía como vogais longas, nalgúns hiatos.	<i>xangardí-i-a, romarí-i-a, dí-i-a, viví-i-a, ff-i-a</i> . Agás: <i>día/dia</i>	Eliminámolo
Sinala sinalefas e contraccións características da fonética galega que hoxe non se representan	<i>com-autro, tent-alá, pol-outro, qu-onha, a-scorrexar, c-unha, s-eres, s-alcontra, n-ela, quer-a, d-Habana, qu-a, com-a, com-on</i>	Eliminámolo nas contraccións e nunha sinalefa: <i>c-unha > cunha, n-ela > nela, qu-a > calcá, quer-a > quer a</i> . Substituímolo por un apóstrofo na maioría das sinalefas: <i>com-autro > com'auto, tent-alá > tent'alá, pol-outro > pol'outro, qu-onha > qu'onha, a-scorrexar > a'scorrexar, s-eres > s'eres, s-alcontra > s'alcontra, d-Habana > d'Habana, com-a > com'a, com-on > com'on</i> .
Sinala ocasionalmente un pronome átono	<i>busca-a</i>	Eliminámolo

2.3. Características taxonómicas do manuscrito e desta edición

Este manuscrito ten unha ordenación basicamente alfabética, que se reinicia na folla 1a., e isto indica que foi redactado en dúas ocasións diferentes.

Por outra banda, os estudos taxonómicos da fraseoloxía son aínda recentes e, aínda que se avanzou moito na elaboración dun sistema, non hai aínda un acordo universal sobre diferentes pormenores: non é de estrañar, logo, que Laureano Prieto recollese materiais que el consideraba fraseolóxicos, porque van máis aló da palabra. Por outra banda o manuscrito mestura colocacións, locucións, fórmulas e diferentes tipos de enunciados e paremias consonte lle foron vindo á memoria.

Fronte a esta situación, común á maior parte dos manuscritos fraseolóxicos, que medran por lenta sedimentación, coidamos que algún tipo de ordenación (alfabética ou taxonómica) mellora sempre a utilidade do material que se exhuma. Decidímonos pola ordenación taxonómica pero, en calquera caso, indicamos en cada expresión páxina e número do ms., co que o lector realmente ten diante o manuscrito tamén neste aspecto. Finalmente, nos 75 casos nos que a expresión aparece no traballo de lexicografía dialectal que Laureano Prieto publicou en 1973, facémolo saber coa indicación [1973], como xa dixemos, e ademais neses casos reproducimos literalmente o que alí di, que ten o interese de que neste caso define en galego e por veces matiza o que escribira no ms. RAG -C170/5 de 1951.

Sirva esta edición de homenaxe a un dos etnógrafos máis discretos pero máis eficaces da historia de Galicia, Laureano Prieto.

3. Edición do manuscrito *Dichos y refranes en dialecto vianés de Laureano Prieto (1951)*

Léxico e colocacións

1. **adán**. Desaliñado (03,32).
2. **adreán**. Desaliñado (03,33).
3. **arestoras**. En este momento (1a,299b).
4. **cerrapechar**. "Cerrapechar ó zarrapechar" Cerrar con llave u otro ingenio (2a,313a). [1973: CERRAPECHAR. Pechar cúa chave].
5. **entrudio**. Persona a la que gusta mucho comer carne en abundancia (2a,317). [1973: ENTRUDIO. Entroido].
6. **serrar**. "Facer madeira, ó, serrar" Se dice cuando una persona se queda dormida hallándose sentada y cabecea (3a,327b).
7. **trasler**⁶. Saber mucho (6a,377).
8. **zarrapechar**. "Cerrapechar ó zarrapechar" Cerrar con llave u otro utensilio (2a,313b).
9. **espleita-gateiras**. Persona curiosa (3a,318). [1973: ESPLEITA GATEIRAS. Persoa curiosa, que escuta o que falan os demais].
10. **amatar a luz**. Apagarla (1a,303).
11. **amatar o lume**. Apagarlo (1a,302). [1973: AMATAR. *Amatar o candil, amatar o lume*. Apagalos].
12. **andar aceirudos**. Se dice de los lobos, cuando se ven con frecuencia (01,14). [1973: ANDAR OS LOBOS ACEIRUDOS. Pregos].
13. **andar *pliegos**. Se dice de los lobos, cuando se ven con frecuencia (01,15). [1973: PLIEGOS. *Andar os lobos pliegos*: Andar os lobos arredor dos pobos ou dos rabaños días seguidos].
14. **apurrar o lobo**. Gritarle para ahuyentarlo (1a,304).
15. **barrer o muíño**⁷. Cesar de moler y recoger la harina (2a,310).
16. **ceibarse a facenda**⁸. Lanzarse a comer, por descuido o impaciencia del pastor, en un lugar reservado, sea prado o sembrado (2a,312).
17. **deita-lo muíño**⁹. Echarlo a moler (05,81).
18. **deitar o muíño**¹⁰. Echarlo a moler (2a,314a). [1973: DEITAR O MUIÑO. Por o muíño a moer].
19. **estar naturrioso**. Estar mimado (06,94). [1973: NATURRIOSO. Que tén naturría].
20. **leie muto**¹¹. Sabe mucho (4a,353). [1973: LER MUTO. Saber muto].
21. **póirse remontado**¹². Escandalizarse (14,240).
22. **ser antexo**. Querer ser el primero en todo, ser demasiado anticipado (16,264). [1973: SER ANTEXO. Persoa que quer facer os traballos primeiro que os veciños; que quer ser o primeiro en todo].

⁶ *Traslér*.

⁷ *Barrer o muíño*.

⁸ *Céibarse a facenda*.

⁹ *Deital-o muíño*.

¹⁰ *Deitar o muíño*.

¹¹ *Le-i-e muto*.

¹² *Porse remontado*.

23. **ser o rastraballo**¹³. Ser lo último, despreciado (16,260). [1973: SER O RESTRABALLO. Ser o mais baixo en canto á conductaj].
24. **ser o refugallo**. Ser lo último, despreciado (16,261).
25. **ser un engazo**. De uñas largas (6a,374b). [1973: SER UN ENGAZO. Ser pior conha silva].
26. **ser un porén**. Ser presumido (16,263). [1973: SER UN PORÉN. Ser un presumido].
27. **ser xeitoso**. Ser mañoso (6a,370).
28. **ter lería**. Ser hablador (6a,375).
29. **ter naturría**. Estar mimoso (17,276).
37. **ser com'on barredoiro**. Ser eficaz (6a,372).
38. **ser pior qu'onha silva**¹⁷. De uñas largas (6a,374a). [1973: SER PIOR CONHA SILVA. Ser arroubón]; [1973: SER UN ENGAZO. Ser pior conha silva].
39. **ser un campá na *calle**. Incapaz de guardar un secreto (6a,371). [1973: SER UN CAMPÁ NA CALLE. Non saber gardar¹⁸ un secreto].
40. **ser un Xan por entre elas**. Ser un Juan (16,259). [1973: SER UN XAN POR ENTRE ELAS. Ser un infeliz].
41. **son máilas voces que as nocés**¹⁹ (16,267). [1973: SON MAIS AS VOCES QUE AS NOCES. Non ser tanto como se pensaba].

Locucións

30. **haches e bes** (08,114). [1973: ANDAR CON HACHES E BES. Pór disculpas].
31. **de muto pendello**. De mucha importancia, inmejorable (2a,314b). [1973: DE MUTO PENDELLO. De muta importancia].
32. **é máis listo cá fame**¹⁴. Es inteligente, es astuto, es ducho (3a,321).
33. **é o aire**. Es inútil (3a,320).
34. **estar á mau**. Cómodo (3a,319a). [1973: MAU. *Estar á mau*: Estar preto unha cousa. *Dar mau*: axudar].
35. **estar no ril da merla**¹⁵. Estar a sus anchas (06,95).
36. **estar no ríu da merla**¹⁶. Estar en el mejor lugar (06,96). [1973: ESTAR NO RÍU DA MERLA. Atoparse nun bon lugar].
42. **andar á xangardía**²⁰. Al desdén (02,22).
43. **andar ao ceacú** (02,17). [1973: ANDAR Ó CEACÚ. Andar cara atrás].
44. **andar o *vientre** (3a,328b).
45. **collerlle o fado**. Conocer el carácter de una persona (04,54).
46. **collerlle o faro**. Conocer el carácter de una persona (04,53). [1973: COLLERLLE O FARO. Entender ónha persoa e levarlle a corrente].
47. **dar de *cuerpo** (3a,328c).
48. **dar pra peras**. Zurrar (05,73). [1973: DAR PRA PERAS. Baterlle ónha persoa].
49. **facer clavos**. Tiritar (3a,326). [1973: FACER CLAVOS. Castañetear os dentes por friu ou medo].
50. **facer madeira**. "Facer madeira, ó, serrar" Se dice cuando una

¹³ *Ser o rastrábalo.*

¹⁴ *É máis listo qu-a fame.*

¹⁵ *Estar no ril da mërla.*

¹⁶ Conservamos *gardar* porque quizais marca a vacilación do vocalismo átono en *gardar*.

¹⁷ *Ser pior qu-onha silva.*

¹⁸ *Ser pior qu-onha silva.*

¹⁹ *Son mail-as voces que as nocés.*

²⁰ *Andar á xangardí-i-a.*

- persona se queda dormida hallándose sentada y cabecea (3a,327a). [1973: FACER MADEIRA. Serrar na aceción de mover a cabeza, cando se está durmindo sentado].
51. **facер unha necesidá** (3a,328d).
52. **inda che lle bota aceite ó lume pra que se encenda máis**²¹ (08,118).
53. **límanseme os dentes**. Me da rabia (4a,351). [1973: ENRIZARSE OS DENTES. Limarse os dentes].
54. **mirarlle coma o gato á sardiña**²². Se dice cuando un hombre mira a una mujer con deseos (08,124). [1973: MIRARLLE COMA O GATO A SARDIÑA. Mirar un manxar con desexos de comelo. Ademirar ónha muller].
55. **pór a pan pedir**²³. Cantárselas claras (14,239).
56. **pór a parir**²⁴. Cantárselas claras (14,238).
57. **pór de volta e media**²⁵. Maltratar de palabra u obra (14,237).
58. **regañou os dentes**²⁶. Murió (5a,365). [1973: REGAÑALOS DENTES. Morrer].
59. **ter boa mau**. Hacer bien las cosas (7b,380).
60. **ter mala mau**. Hacer mal las cosas (7b,381).
61. **ter mau de santo**. Hacer todo bien (7b,383).
62. **ter mau dunha cousa**²⁷. Sostenerla (7b,379). [1973: TER MAU DUNHA COUSA. Soster unha cousa cua mau].
63. **val o que pesa**²⁸. Es de mérito (7b,384).
64. **a canchalaperna**. Montar las mujeres como los hombres (02,26).
65. **a rapeterrón**. A cercén (03,31).
66. **a rupiapelo**²⁹. A contrapelo (02,28).
67. **a *canchilapierna**. Montar las mujeres como los hombres (02,27).
68. **así i-andando** (03,38).
69. **en salve parte**. Se dice cuando se indica un miembro o parte del cuerpo, del que padece otra persona (06,90).
70. **nin o fixo nin farrapos de gaitas**³⁰. No se preocupó para nada del asunto (5a,359). [1973: NIN FARRAPOS DE GAITAS. Nin cousa que se lle pareza].
71. **ó leilán**³¹. Descubierto (5a,360). [1973: LEILÁN. O leilán: A la intemperie].
72. **pián, pián**³². Poco a poco (15,247). [1973: PIÁN, PIÁN. Pouco a pouco].
73. **sin ton nin son**. Sin orden ni concierto (6a,373).
74. ***el año pasado**. Siempre se dice en castellano, y no "o ano pasado", en gallego (07,106).
75. **andar a facenda arraiada**³³. Cuando come con fruición, en

²¹ *Inda che lle bota aceite ó lume pra que se encenda mais.*

²² *Mirarlle coma o gato á sardiña.*

²³ *Por a pan pedir.*

²⁴ *Por a parir.*

²⁵ *Por de vólta e média.*

²⁶ *Regañou os dentes.*

²⁷ *Ter mau de unha cousa.*

²⁸ *Val-o que pesa.*

²⁹ *A rupi-i-apélo.*

³⁰ *Nin-o fixo nin farrapos de gaitas.*

³¹ *Ó leilán.*

³² *Pi-i-án, pi-i-án.*

³³ *Andar a facenda arra-i-ada.*

- el monte, separados los animales unos de otros sin otra preocupación que comer, es decir, tranquilos (1a,301).
76. **andar á gambernia**³⁴. De vago, divirtiéndose (1a,300).
77. **andar a gamusinos**³⁵. Andar a golpes (1a,308). [1973: ANDAR A GAMUSINOS. Andar de diversión].
78. **andar a velas vir**³⁶. Sin un céntimo (1a,307).
79. **andar com'a pita sin os pitos**³⁷. Triste por una persona ausente (01,13). [1973: ANDAR COMA A PITA SIN OS PITOS. Acharse triste por ausencia de alguén].
80. **andar con rendibús**. Andar con cerimonias (1a,306). [1973: ANDAR CON RENDIVÚS. Mostrarse tan pracenteiro que anoxa].
81. **andar êlas**. Empatados en el juego. Cuando en una riña no hay vencedor ni vencido (1a,309). [1973: ANDAR ÊLAS. Empatar. Non haber vencedor nin vencido].
82. **andar ós caldos feitos**³⁸. Comer donde se lo ofrecen (1a,305). [1973: ANDAR ÓS CALDOS FEITOS. Comer onde llo dan].
83. **avezou a vella os veldros**³⁹. Se tomó gusto (02,29e).
84. **descubrir un santo por tapar outro** (06,86).
85. **dun pau, matar dúas lebres**⁴⁰ (06,88).
86. **ese non oie o cuco**⁴¹. No llega a la primavera (3a,319b). [1973: NON OÍR O CUCO. Morrer logo].
87. **esperar pola coiracha**⁴². Esperar sentado; es decir, por lo que no llega (06,97). [1973: AGUARDAR POLA COIRACHA. Agardar un acontecemento que non vai a ter lugar].
88. **estar coma uña e carne** (06,89).
89. **estar levado do demo**. Estar en desgracia; También se dice cuando uno hace una cosa fuera de la Ley o de costumbre (2a,316).
90. **estar o capador encima da cocha**. Se dice cuando alguien está haciendo una cosa y otra persona le pone defectos, dando a entender que aún no ha terminado y los puede corregir (06,93).
91. **facer a volta** (3a,328a).
92. **facer boa feira**. Hacer buen negocio (3a,325).
93. **facerlle a rosca**. Tratar de conquistar una mujer (3a,323). [1973: FACERLLE A ROSCA. Rondar ónha moza].
94. **facerlle as beiras**. Tratar de conseguir una cosa, conquistar una mujer (3a,322). [1973: FACERLLE A BEIRA. Rondar ónha moza].
95. **facerlle as páscoas** (3a,324). [1973: FACERLLE AS PÁSÇOAS. Matar unha persoa ou animal].
96. **fuma en pipa**. Se dice encomiando a una persona por su riqueza, méritos o abolengo (07,109a). [1973: FUMA EN PIPA! Persoa rica ou de muta categoría].

³⁴ *Andar á gambernia.*

³⁵ *Andar á gamusinos.*

³⁶ *Andar á velas vir.*

³⁷ *Andar com-a pita sin-os pitos.*

³⁸ *Andar ós caldos feitos.*

³⁹ *Avezóu a vella os veldros.*

⁴⁰ *De un pau matar duas lébres.*

⁴¹ *Ese non o-i-e o cuco.*

⁴² *Esperar pol-a coiracha.*

97. **ir á tuna**⁴³. A divertirse (4a,350).
98. **leva-la cesta**⁴⁴. Acompañar a una pareja que habla de amores (4a,354). [1973: LEVALA CESTA. Dice que leva a cesta da persoa que acompaña ónha parexa de namorados].
99. **levar boa guía**⁴⁵. Se utiliza en sentido irónico. No salir bien parado, estropeado (4a,352). [1973: LEVAR BOA GUÍA. Estropearse].
100. **morrer á míngo**⁴⁶. Sin cuidados (09,131).
101. **non haber pan partido**. Llevar gran amistad (09,142).
102. **non hai can que lle ladre**. Se dice de una persona que presume de ir bien vestida (09,141). [1973: NON HABER CAN QUE LLE LADRE. Ir feito un brazo de mar].
103. **non lle ando con dimes nin *diretes**. Sin contemplaciones (4a,356).
104. **non lle cabe nada no peito**. Es incapaz de guardar un secreto (4a,355). [1973: NON LLE CABE NADA NO PEITO. Non sabe gardar un secreto].
105. **non ten mau de si**⁴⁷. No se tiene en pie (4a,357). [1973: NON TER MAU DE SÍ. Estar mui débil].
106. **non ten un alifaz**⁴⁸. No tiene manchas. Está intacto, íntegro (4a,358). [1973: NON TER UN ALIFAZ. Non ter un soio defeuto].
107. **parir a porca cadelos**⁴⁹. Salir las cosas mal (15,241). [1973: PARIR A
- PORCA CADELOS. Non saír as cousas como se pensa].
108. **pintar ben unha cousa**. Ser favorable (5a,363).
109. **poder dar cun canto nos queixos**. Poder darse por satisfecho (5a,361). [1973: PODER DAR CUN CANTO NOS QUEIXOS. Poder darse por satisfeito].
110. **rabear pola peneira**⁵⁰. Desesperarse por no poder conseguir algo (5a,364b).
111. **remanga-la mau**⁵¹. Levantarla en ademán de pegar (5a,367). [1973: REMANGALA MAU. Erguer a mau co aceno de bater].
112. **requicha o rabo**. No deja hacer lo que uno quiere (5a,364a). [1973: REQUICHALO RABO. Desobedecer].
113. **roer cuaños**. Estar acompañando a una pareja que habla de amores (6a,369). [1973: CUAÑOS. Roer cuaños: Estar ó lado dunha parexa de nemorados, escutándolle a conversa].
114. **roer o zorrolo**. Estar acompañando a una pareja que habla de amores (6a,368). [1973: ROER O ZORROLLO. Roer cuaños].
115. **saír por viño portugués**. No salir una cosa de la calidad que se esperaba por su precio (16,262). [1973: SAÍR POR VIÑO PORTUGUÉS. Saír má unha cousa cando se pensaba que era do millor].
116. **ter a porta suchouza**⁵². Tenerla entreabierta (17,273). [1973: ESTAR A PORTA SUCHOUSA. Estar a porta entreaberta. (C. da S., Conso)].

⁴³ *Ir á tuna.*

⁴⁴ *Leval-a cesta.*

⁴⁵ *Levar boa guía.*

⁴⁶ *Morrer á míngo.*

⁴⁷ *Non tén mau de si.*

⁴⁸ *Non tén un alifaz.*

⁴⁹ *Parir a pôrca cadelos.*

⁵⁰ *Rabear pol-a peneira.*

⁵¹ *Remangal-a mau.*

⁵² *Ter a pôrta suchouza.*

117. **ter o peito estreito**. Ser incapaz de guardar un secreto (6a,378). [1973: TER O PEITO ESTREITO. Non saber gardar un secreto].
118. **tirar pola *lengua**⁵³. Hacer hablar (6a,376).
119. **tírase á tarrandana**⁵⁴. Al desdén (17,272). [1973: TIRARSE A TARRANDAINA. Non intresarse polo que un tén que facer].
120. **tomar a requêsta**⁵⁵. Exigir explicaciones (17,277).
121. **traelo coma os ovos en peneira**⁵⁶. Manejar una cosa con sumo cuidado. Tratar a una persona con todas las consideraciones (17,275). [1973: TRAELO COMA OS OVOS NA PENEIRA. Tratar ónha persoa con mutos miramentos].
122. **vir os do monte a'scorrexar os da casa**⁵⁷. Se dice cuando uno se mete en lo que no le importa (18,289). [1973: VIR OS DO MONTE A ESCURRIZAR OS DA CASA. Meterse un no que non lle importa].
123. **xa sabe onde lle manca o zapato**. Bien sabe lo que trae entre manos (18,298).
124. ***salir a Páscoa á *viernes**. Salir mal una cosa (16,256).
- (02,29c). [1973: ALÉ? Ten as variantes LE? e ELÉ? Equival a ¿E VERDAI?].
127. **Ande a *lengua i-as maus quedas**⁵⁹ (03,34b). [1973: ANDE A LENGUA IAS MAUS QUEDAS. Falar o que se queira pro non tocar].
128. **Bótalle graú!**⁶⁰. No vengas con cuentos (2a,311).
129. **Cuando tu naciche, xa eu arrabuñaba** (04,59).
130. **Deste carneiro non se rapa outra la**⁶¹ (06,83).
131. **Gracias á galla**⁶². Gracias a su ingenio (08,112).
132. **Hai días á mau**⁶³. "Hay días dichosos", si salen las cosas bien. "Hay días fatales", si salen mal (4a,349).
133. **Ó que non quer caldo, sete tazas**⁶⁴ (11,169).
134. **Pergúntalle a Mateu, que minte coma eu**⁶⁵ (15,244).
135. **Poucas son as malas fadas**. Poco falta; hablando de cosas desagradables (5a,362). [1973: POUCAS SON AS MALAS FADAS. Pouco nos queda que penar].
136. **Predícame, cura, predícame, flaire; por un oído me entra e pol'outro me *sale**⁶⁶ (14,231).

Fórmulas

125. **á fe**⁵⁸. De verdad, juramento (02,29b). [1973: A FÉ. De veras, de verdái. [Carr.da S.]].
126. **alé?, le?, elé?.**¿Verdad? Seguramente viene de "el é"

⁵³ *Tirar pol-a lengua.*

⁵⁴ *Tírase á tarrandana.*

⁵⁵ *Tomar a requêsta.*

⁵⁶ *Traélo coma os ovos en peneira.*

⁵⁷ *Vir os do monte a-scorrexar os da casa.*

⁵⁸ *Á fê.*

⁵⁹ *Ande a lêngua i-as maus quedas.*

⁶⁰ *Bótalle graú!*

⁶¹ *De este carneiro non se rapa outra lâ.*

⁶² *Gracias á galla.*

⁶³ *Hai dias á mau.*

⁶⁴ *Ó que non quer caldo, sete tazas.*

⁶⁵ *Pergúntalle a Matêu que minte coma eu.*

⁶⁶ *Predícame cura, predícame flaire; por un oído me entra e pol-outro me sale.*

137. **Quen o collera onde pare a loba**⁶⁷ (15,250). [1973: QUEN O COLLERA ONDE PARE A LOBA! Denota desexo de algunha cousa].
138. **Róncallo o nabo**. Se dice en son de elogio: Es de mal gusto (5a,366).
139. **S'eres home, ve acá; s'eres araña, tent'alá**⁶⁸. *Araña*: en el dialecto se dice arañón; esta palabra, araña, sería tomada del castellano (16,257).
140. **Tal che é Pedro coma Xan**. Tan honrado es uno como el otro (7b,382).
141. **Total, patatas sin sal**. En resumen, nada (17,278).
142. **Vaiche na misa!**⁶⁹. Exclamación de incredulidad. O también como dándose por enterado de lo que dicen como cosa ya vieja (18,290). [1973: VAICHE NA MISA. Eso xa se sabe fai tempo].
143. **Zúmballe o merequetén!** ¡Se precisa cinismo! (7b,385). [1973: ZÚMBALLE O MEREQUETÉN! Parece increíble].
144. ***Dios creza o pan no forno i-ô ben polo mundo todo**⁷⁰ (05,72).
145. ***Dios che valia**. Dios te ayude (2a,315).
147. **Orates frates; non queiras tratos con rapaces** (11,164).
148. **Tía, tía, da manga *vacía, chámolle tía pra que me día**⁷¹ (17,280).
149. **Tíu das calzas bermellas, conte as súas e deixe as alleas**⁷² (17,283).
150. **Unha vella i-on cesto e non sei máis desto**⁷³ (17,286).

Wellerismos

151. **As berzas dicen: -Calcaime ben a terra**⁷⁴ (03,29f).
152. **Cando a i-auga falou: -Os que quero ver son os de dentro que os de fóra segúro-los teño**⁷⁵ (04,61).
153. **Dice o pan: -Seméntame no po e de min non teñas dó**⁷⁶ (05,77).

Dialogismos

154. **Castaña rapada que estás no camiño, deixa o teu amo e vente comigo**⁷⁷ (04,60).
155. **Díxolle o millo á liñaza: - Cálate cadela *salida que ós tres días de *sembrada xa estás nacida. I-ela respondeu: -**

Frases proverbiais

146. **Gracias a *Dios que cocemos tres panochiños e cuatro debemos** (08,113).

⁶⁷ *Quen-o collera onde pare a loba.*

⁶⁸ *S-eres home vé acá, s-eres araña tent-alá.*

⁶⁹ *Vaiche na misa!*

⁷⁰ *Dios creza o pan no forno i-ô ben pol-o mundo todo.*

⁷¹ *Tía, tía, da manga vacía, chámolle tía pra que me día.*

⁷² *Tíu das calzas bermellas, conte as súas e deixe as alleas.*

⁷³ *Unha vella i-on cesto, e non sei mais de esto.*

⁷⁴ *As berzas dicen: calcáime ben a terra.*

⁷⁵ *Cando a i-auga falôu: Os que quero ver son-os de dentro que os de fora segúro-os teño.*

⁷⁶ *Dice o pan: Seméntame no pô e de min non teñas dó.*

⁷⁷ *Castaña rapada que estás no camiño deixa o teu amo e vente comigo.*

Cálate morrión que estás oito días debaixo do terrón⁷⁸ (05,76).

156. **Díxolle o millo á liñaza: - Cálate presumida, que ós tres días xa estás nacida-. Ela respondeu: -Pra eso tu, *perezoso, que tardas oito días en saír de debaixo do foxo**⁷⁹ (05,80).

Refráns

157. **A boa fame non hai mau pan** (03,34c).
158. **A cabalo regalado non se lle mira o dente** (01,03).
159. **A cabra da miña veciña sempre dá máis leite cá miña**⁸⁰ (01,12).
160. **A cabra viciosa dá cos cornos no cu**⁸¹ (02,23).
161. **A can vello non hai tustús** (02,25).
162. **A cocha, lombo; i-o cocho, fondo**⁸² (02,24b).
163. **A fame i-o friu fan meter a un na casa do enemigo** (03,34a).
164. **A gata rubia, según as fai así as cudia**⁸³ (03,30).

165. **A i-auga de agosto tolle o viño e non dá magosto**⁸⁴ (02,19b).

166. **A i-auga de agosto, nin nabo nin magosto**⁸⁵ (02,21).
167. **A i-auga de San *Juan tolle o viño e non dá pan**⁸⁶ (02,18).
168. **A i-auga de Santa Mariña na meda fai fariña** (02,19a).
169. **A letra con *sangre entra** (01,01).
170. **A morrer Marta, que morra farta**⁸⁷ (01,08).
171. **A muller que non come co seu marido, o millor da ola xa o ten lambido**⁸⁸ (01,10).
172. **A muller que queira ver o home morto que lle día en agosto berzas do horto**⁸⁹ (7a,392).
173. **A ningún boi escornón lle falta unha cornada** (02,24a).
174. **A pan duro, dente agudo**⁹⁰ (03,34d).
175. **A pita de aldeia, se non come, esgarabella**⁹¹ (01,07).
176. **Á pita i-á vaca polo fociño lle entra a nata**⁹² (01,05).
177. **A pita que na aldeia fica, se non come, sempre pica**⁹³ (01,11).

⁷⁸ *Díxolle o millo á liñaza: -Cálate cadela salida que ós tres días de sembrada xa estás nacida. I-ela respondeu: -Cálate morrión que estás oito días debaixo do terrón.*

⁷⁹ *Díxolle o millo á liñaza: -Cálate presumida, que ós tres días xa estás nacida-. Ela respondeu: Pra eso tú, perezoso, que tardas oito días en saír de debaixo do foxo.*

⁸⁰ *A cabra da miña veciña sempre da mais leite qu-a miña.*

⁸¹ *A cabra viciosa dá cos cornos no cú.*

⁸² *A cocha lombo, i-o cocho fondo.*

⁸³ *A gata rubia, según as fái así as cudia.*

⁸⁴ *A i-auga de Agosto tolle o viño e non da magosto.*

⁸⁵ *A i-auga de Agosto, nin nabo nin magosto.*

⁸⁶ *A i-auga de San Juan tolle o viño e non da pan.*

⁸⁷ *A morrer Marta que morra farta.*

⁸⁸ *A muller que non come co seu marido, o millor da ola xa o tén lambido.*

⁸⁹ *A muller que queira ver o home morto que lle día en Agosto berzas do horto.*

⁹⁰ *A pan duro dente agudo.*

⁹¹ *A pita de alde-i-a se non come esgarabella.*

⁹² *Á pita, i-a vaca, pol-o fociño lle entra a nata.*

⁹³ *A pita que na alde-i-a fica, senon come sempre pica.*

178. **A pita que na casa habita sempre pica** (02,29a).
179. **A quen cose i-amasa, non se lle furte a *hogaza** (03,36).
180. **A raposa pode perde-lo rabo pero non perde as mañas**⁹⁴ (01,04).
181. **A santos non ofrezas nin a rapaces prometas**⁹⁵ (02,29d).
182. **A sarna con gusto non pica, anque mortifica** (01,06).
183. **Aire do norte, nin pesca no riu nin caza no monte**⁹⁶ (01,16).
184. **Amentando a Roma, logo asoma** (01,09).
185. **Ano de cenceno, ano de *centeno** (02,20).
186. **Arde a casa, quantar êla** (03,37).
[1973: ARDE A CASA? ¡QUENTARSE ÉLA! Aproveitarse das circunstancias].
187. **As mulleres i-as vacas, de primeiras, sempre *engañan**⁹⁷ (7a,391).
188. **As mulleres tolas cambéan o pan polas olas**⁹⁸ (01,02).
189. **As *Navidades onda *tus *mujeres *y-el Entrudío por onde *pudieres**⁹⁹ (03,35).
190. **Besta grande, ande ou non ande** (03,40).
191. **Boa pata e boa orela, *señal de boa besta** (03,41).
192. **Boi e marrau, a barriga *hasta o chau**¹⁰⁰ (03,39b).
193. **Burra prestada, ou coxa ou amatada** (03,42).
194. **Burras de herba, burras de m[erda]** (03,39a).
195. **Cada roca seu fuso i-en cada terra seu uso**¹⁰¹ (04,56).
196. **Cada un fala da feira asegún lle vai nela**¹⁰² (03,46).
197. **Cada un ten o mêdo que quer** (04,57).
198. **Cada un tira polo seu pra que lle creza**¹⁰³ (04,50).
199. **Carne de peito, muto gusto e pouco porveito**¹⁰⁴ (04,65).
200. **Centeo temporau, ou en palla ou en grau**¹⁰⁵ (04,51).
201. **Cochos de herba, cochos de merda** (03,44).
202. **Comer e rascar, todo é empezar**¹⁰⁶ (03,48).
203. **Comprar sin poder, vender sin querer** (04,58).
204. **Con rapaces e galochos non quer o demo tratos** (03,45).
205. **Cuando a folla do amieiro verdega no rigueiro, muxe cabreiro** (04,67).

⁹⁴ *A raposa pode perdel-o rabo pero non perde as mañas.*

⁹⁵ *A santos non ofrezas, nin a rapaces prometas.*

⁹⁶ *Aire do norte, nin pesca no riu nin caza no monte.*

⁹⁷ *As mulleres i-as vacas de primeiras sempre engañan.*

⁹⁸ *As mulleres tolas, cambéan o pan pol-as olas.*

⁹⁹ *As Navidades onda tus mujeres; y-el Entrudío por onde pudieres.*

¹⁰⁰ *Boi e marráu a barriga hasta o chau.*

¹⁰¹ *Cada roca seu fuso, i-en cada terra seu uso.*

¹⁰² *Cada un fala da feira asegún lle vai n-ela.*

¹⁰³ *Cada un tira pol-o seu pra que lle creza.*

¹⁰⁴ *Carne de peito muto gusto e pouco porveito.*

¹⁰⁵ *Centeo temporáu ou en palla ou en grau.*

¹⁰⁶ *Comer e rascar todo é empezar.*

206. **Cuando a folla do bedulo é com'on duro, muxe de duro**¹⁰⁷ (05,68).
207. **Cuando a pita pica o galo, sinal de bon ano** (03,47).
208. **Cuando a *luna de marzo é tronada, sementa o liño na fraga** (04,55).
209. **Cuando búsque-la *novia non a busques na romaría, búscaa na casa dos seus pais na roupa de cada día**¹⁰⁸ (04,66).
210. **Cuando dan a cabritiña, acudir cua baraciña** (04,63).
211. **Cuando meu pai vivía: ¡atrás, atrás!; agora que morreu: ¡adiante, adelante!** (04,49).
212. **Cuando o can quer a cadela, muta farela**¹⁰⁹ (04,64).
213. **Cuando se fala no rei de Roma, logo asoma** (04,62).
214. **Cuanta máis présa, máis vagar**¹¹⁰ (04,52).
215. **Chova en abril e maio, aunque non chova en todo o ano** (05,69).
216. **De casta lle vén ó galgo de ter o rabo largo**¹¹¹ (05,71).
217. **De modo e de maneira, que o que non ten pan, escúsache peneira** (06,87).
218. **De morrer, que morra meu pai que é máis vello**¹¹² (05,78).
219. **De onde hai, sempre sai**¹¹³ (06,84).
220. **De ruín madeira, non pode saír bon pau**¹¹⁴ (06,85).
221. **Debe terlle tanto medo o fillo á mai, como o salpedrés á xeitada**¹¹⁵ *Salpedrés* = granizo (05,70).
222. **Decrúa en maio e bima en San *Juan e collerás pan**¹¹⁶ (05,74).
223. **Decrúa tarde, alpallón seguro** (05,79).
224. **Desde o San Xoán ao Santiago, *Dios nos libre dun nublado**¹¹⁷ (05,75).
225. **Dous lobos òn can, logo o paparán** (05,82).
226. **En abril morren as abellas, que non son as ovellas**¹¹⁸ (06,99).
227. **En abril morren as flacas, mais son as abellas que non son vacas** (07,100).
228. **En abril, augas mil**¹¹⁹ (06,91).
229. **En maio, queima a vella o tallo i-en San *Juan, o escano**¹²⁰ (06,92).

¹⁰⁷ *Cuando a folla do bedulo é com-on duro, muxe de duro.*

¹⁰⁸ *Cuando búsquel-a novia non-a busques na romari-i-a, busca-a na casa dos seus pais na roupa de cada di-i-a.*

¹⁰⁹ *Cuando o can quer-a cadela, muta farela.*

¹¹⁰ *Cuanta mais presa mais bagar.*

¹¹¹ *De casta lle ven ó galgo de ter o rabo largo.*

¹¹² *De morrer, que morra meu pai que é mais vello.*

¹¹³ *De onde hai, sêmpre sai.*

¹¹⁴ *De ruín madeira non pode sair bon pau.*

¹¹⁵ *Debe terlle tanto medo o fillo á mai, como o salpedrés á xe-i-ada.*

¹¹⁶ *Decrúa en Maio e bima en San Juan, e collerás pan.*

¹¹⁷ *Desde o San Xoan ao Santiago Dios nos libre de un nublado.*

¹¹⁸ *En Abril morren as abellas, que non son as ovellas.*

¹¹⁹ *En Abril augas mil.*

¹²⁰ *En Maio queima a vella o tallo, i-en San Juan o escano.*

230. **En Santos cata a neve polos cantos; en San Andrés *en tu puerta la veréis**¹²¹ (07,105).
231. **Entre primos i-*hermanos, non méta-las *manos**¹²² (07,101).
232. **Escuta muto e fala pouco** (06,98).
233. **Febreiro, ferverexeiro**¹²³ (07,109b).
234. **Fun á casa alleia i-avergonçei-me, volvín á miña e governeime**¹²⁴ (07,108).
235. **Grau a grau enche a galiña o papo. Galiña:** Esta palabra no es propia de la comarca; se dice *pita* (07,111).
236. **Guarda pan pra maio i-herba pra San *Juan**¹²⁵ (07,110).
237. **Hai pillos sin fortuna i-homes de ben sin ningunha**¹²⁶ (08,117).
238. **Hai que dar e ter pra que nos veñan a ver** (08,116).
239. **Home pequeno, fol de veneno**¹²⁷ (11,165).
240. **Lonxe da vista, lonxe do corazón**¹²⁸ (08,119).
241. **Mairo airoso, abril chuvirnos, maio pardo e San *Juan claro; son os 4 meses que cargan o carro**¹²⁹ (09,130).
242. **Mairo me molla, maio me enxuga, maio me dá unha sacudidura, mais é de fame que non de fartura** (09,133).
243. **Mairo, pardo** (08,127).
244. **Máis vale maña ca forza**¹³⁰ (08,121).
245. **Mal ano temos se o muíño moie a bica pra Santos**¹³¹ (08,126).
246. **Mal lle vai á *zorrra cuando anda ós grillos**¹³² (09,135).
247. **Malla feita, palleiro cerrado, fóra criado**¹³³ (08,120).
248. **Mañás dulces de *Navidá n'abril e maio as pagarás**¹³⁴ (08,128).
249. **Marzo airoso i-abril chuvirnos sacan a maio froldo i-*hermoso** (08,129).
250. **Marzo, nin rabo de gato mollado** (08,125).
251. **Miña mai ten unto vello do cocho que ha de matar, tamén ten berzas no hórto das coíñas que ha plantar**¹³⁵ (09,134).

¹²¹ *En Santos cata a neve pol-os cantos; en San Andrés en tu puerta la veréis.*

¹²² *Entre primos i-hermanos, non metal-as manos.*

¹²³ *Febreiro ferverexeiro.*

¹²⁴ *Fun á casa alle-i-a i-avergonçei-me, volvín á miña e gobernéime.*

¹²⁵ *Guarda pan pra Maio i-herba pra San Juan.*

¹²⁶ *Hai pillos sin fortuna i-homes de ben sin ningunha.*

¹²⁷ *Ome pequeno, fol de veneno.*

¹²⁸ *Lonxe da vista lonxe do corazón.*

¹²⁹ *Mairo airoso, Abril chuvirnos, Maio pardo e San Juan claro; son os 4 meses que cargan-o carro.*

¹³⁰ *Máis vale maña qu-a forza.*

¹³¹ *Mal ano temos se o muíño moie a bica pra Santos.*

¹³² *Mal lle vai á zorrra cuando anda ós grillos.*

¹³³ *Malla feita, palleiro cerrado, fóra criado.*

¹³⁴ *Mañás dulces de Navidá n-Abri e Maio as pagarás.*

¹³⁵ *Miña mai ten unto vello do cocho qu-a de matar tamén ten berzas no hórto das coíñas que ha plantar.*

252. **Morreu o can, acabouse a rabia**¹³⁶ (08,122).
253. **Mula que fai ¡hin! non é pra min**¹³⁷ (09,132).
254. **Muto e ben, non hai quen**¹³⁸ (08,123).
255. **Na cabeza ou nos pés, haste saír a quen es**¹³⁹ (09,145).
256. **Na casa alleia, se ben estás, ben esteias** (7b,387).
257. **Na casa do ferreiro, coitelo de pau**¹⁴⁰ (09,138).
258. **Na terra dos lobos, aulear coma eles**¹⁴¹ (09,140). [1973: NA TERRA DOS LOBOS AULEAR COMA ELES. Facer coma os demás].
259. **Na terra dos ollapís, o que ten un ollo é rei**¹⁴² (10,156).
260. **Nin de risas nin de veras, co teu amo non partias peras** (10,150).
261. **Ningún boi orneia pola cría**¹⁴³ (09,136).
262. **Nino feito, páxaro mórto** (10,153).
263. **No mes de maio, cérranse as paneiras da xente i-ábrense as das vacas**¹⁴⁴ (09,146).
264. **No tẽmpo que vira de noite e na muller que é doutro non hai que se fiar** (10,151).
265. **Non hai palleiro sin palla** (10,149).
266. **Non hai pior cuña cá da mesma madeira**¹⁴⁵ (09,137).
267. **Non hai rodeio sin paseo nin atallo sin traballo**¹⁴⁶ (10,148).
268. **Non hai romeiriño sin flor nin sábadó sin sol**¹⁴⁷ (10,154).
269. **Non hai trutas cuas bragas enxutas** (09,139).
270. **Non merques a vaca sin dúas veces mirala**¹⁴⁸ (7b,390).
271. **Non se sabe de quen é a récoa *hasta que morre o arrieiro** (10,152).
272. **Non sempre é martes de Entrudío**¹⁴⁹. No salen siempre las cosas como uno quiere (09,143). [1973: NON SEMPRE E MARTES DE ENTRUDIO. Non sempre sain as cousas como un quer].
273. **Non te sentes nas pedras nin de risas nin de veras**¹⁵⁰ (10,147).
274. **Non todos van á misa por rezar**¹⁵¹ (10,155).
275. **O boi pola corda i-o home pola palabra**¹⁵² (10,162).
276. **O boi, dianteiro; a vaca, traseira**¹⁵³ (7b,389).

¹³⁶ *Morréu o can, acabouse a rabia.*

¹³⁷ *Mula que fai hin, non é pra min.*

¹³⁸ *Muto e ben non hai quen.*

¹³⁹ *Na cabeza ou nos pés haste saír a quen es.*

¹⁴⁰ *Na casa do ferreiro coitelo de pau.*

¹⁴¹ *Na terra dos lobos aulear coma eles.*

¹⁴² *Na terra dos ollapís o que ten un ollo é rei.*

¹⁴³ *Ningún boi orneia pol-a cría.*

¹⁴⁴ *No mes de Maio cérranse as paneiras da xente i-ábrense as das vacas.*

¹⁴⁵ *Non hai pior cuña qu-a da mesma madeira.*

¹⁴⁶ *Non hai rodeio sin sin paseo i-o, nin atallo sin traballo.*

¹⁴⁷ *Non hai romeiriño sin flor, nin sábadó sin sol.*

¹⁴⁸ *Non merques a vaca sin duas veces mirala.*

¹⁴⁹ *Non sempre é martes de Entrudío.*

¹⁵⁰ *Non te sentes n-as pedras, nin de risas nin de veras.*

¹⁵¹ *Non todos van á misa por rezar.*

¹⁵² *O boi pol-a corda i-o home pol-a palabra.*

¹⁵³ *O boi dianteira, a vaca traseira.*

277. **O boi, por diante; a vaca, por detrás**¹⁵⁴ (7b,388).
278. **O can cego i-ô cazador coxo**¹⁵⁵ (12,188).
279. **O can que máis ladra non é o que máis morde**¹⁵⁶ (10,158).
280. **Ó can vello todas se lle volven pulgas**¹⁵⁷ (12,189).
281. **Ó catarro, darlle co xarro**¹⁵⁸ (12,192).
282. **O criado i-ô galo, *solo un ano** (13,204).
283. **O día de Santa Cruz, moxe o cabreiro detrás da uz**¹⁵⁹ (12,190).
284. **O diñeiro d'Habana, entra pola porta e sai pola *ventana**¹⁶⁰ (13,205).
285. **O entrecosto vai do mes de agosto**¹⁶¹ (10,157).
286. **O falar sai dos queixos** (11,173).
287. **O fillo do lobo ten que aulear coma el**¹⁶² (13,206).
288. **O gato escaldado á i-auga fría lle ten mêdo**¹⁶³ (14,227).
289. **O liño en San Marcos nin nacido nin no saco**¹⁶⁴ (11,178).
290. **O mular, comer ou andar** (11,172).
291. **O pan mol, de seu se engol**¹⁶⁵ (14,228).
292. **O pouco chega i-o muto acábase** (10,161).
293. **O primeiro ano é pra os páxaros** (13,211).
294. **O que a fóra vai casar, falta leva ou vai buscar**¹⁶⁶ (13,221).
295. **O que á hora non viñera, comerá do que trouxera**¹⁶⁷ (14,229).
296. **O que aforra, sempre s'alcontra con algo**¹⁶⁸ (13,213).
297. **O que anda en pleito, balsa aberta, pata lixeira e boca calada** (11,179).
298. **O que cambéa odre podre, non sei cual sairá máis podre**¹⁶⁹ (13,209).
299. **O que camisas non ha duto, costuras lle fan *daño**¹⁷⁰ (13,223).
300. **O que co demo anda, o boi se lle esmouca**¹⁷¹ (12,195).
301. **O que come sin grasa, come sin tasa** (11,180).
302. **O que cuas maus non pode, cos dentes acode**¹⁷² (12,197).
303. **O que cuspe pra riba, na cara lle cai**¹⁷³ (13,210).

¹⁵⁴ *O boi por diante, a vaca por detrás.*

¹⁵⁵ *O can cêgo, i-ô cazador coxo.*

¹⁵⁶ *O can que mais ladra non é o que mais môrde.*

¹⁵⁷ *Ó can vello todas se lle volven pulgas.*

¹⁵⁸ *Ó catarro darlle co xarro.*

¹⁵⁹ *O dia de Sta. Cruz moxe o cabreiro detrás da uz.*

¹⁶⁰ *O diñeiro d-Habana, entra pol-a pôrta e sai pol-a ventana.*

¹⁶¹ *O entrecosto vai do mes de Agosto.*

¹⁶² *O fillo do lobo tén que aulear coma él.*

¹⁶³ *O gato escaldado á i-auga fría lle tén mêdo.*

¹⁶⁴ *O liño en San Marcos, nin nacido nin no saco.*

¹⁶⁵ *O pan môl de séu se engól.*

¹⁶⁶ *O que a fóra vai casar, falta lêva ou vai buscar.*

¹⁶⁷ *O que á hora non viñera comerá do que trouxera.*

¹⁶⁸ *O que aforra sêmpre s-alcontra con algo.*

¹⁶⁹ *O que cambéa odre podre, non sei cual sairá mais podre.*

¹⁷⁰ *O que camisas non a duto, costuras lle fan daño.*

¹⁷¹ *O que co demo anda, o boi se lle esmôuca.*

¹⁷² *O que cuas maus non pôde, cos dentes acôde.*

¹⁷³ *O que cuspe pra riba na cara lle cai.*

304. **O que chega tarde non oie misa nin come carne**¹⁷⁴ (11,168).
305. **O que da miña petaca fuma muto, da miña petaca pouco fuma** (11,182).
306. **O que dá o que ten antes que morra, merece que lle dían cunha cachiporra**¹⁷⁵ (12,183).
307. **O que de alto fia, o fuso lle cai i-ô cu lle asubía**¹⁷⁶ (12,202).
308. **O que de mêdo morre, de m[erda] lle fan o enterro**¹⁷⁷ (12,191).
309. **O que debe e paga, sabe o que lle queda**¹⁷⁸ (13,212).
310. **O que dos seus se desavén, cos outros non lle vai ben**¹⁷⁹ (12,198).
311. **O que é bon pra o bazo, mau pra o espiñazo** (13,214).
312. **O que en maio fênde, pan non vende** (12,193).
313. **O que fala mal dunha vaca, é que a quer mercar**¹⁸⁰ (13,220).
314. **O que guarda, sempre ten**¹⁸¹ (12,196).
315. **O que lle *desea mal ó veciño, êl lle vén polo camiño**¹⁸² (13,222).
316. **O que muto fala, muto erra** (12,199).
317. **O que non é cego, ben vêi polo cribo**¹⁸³ (12,200).
318. **O que non louqueia de mozo, louqueia de vello**¹⁸⁴ (13,203).
319. **O que non mata, engorda**¹⁸⁵ (11,170).
320. **O que non pide non o oie *Dios**¹⁸⁶ (14,226).
321. **O que non rouba nin f[ode] é porque non pode**¹⁸⁷ (12,184).
322. **O que paga e mente, a bolsa llo sente** (12,187).
323. **O que queira bon allal, que os bote en Natal** (11,176).
324. **O que queira bon alleiro, que os semente en xaneiro** (11,177).
325. **O que queira bon navieiro, bóteo no mes de xaneiro** (11,175).
326. **O que quer peixes, ten que molla-lo cu**¹⁸⁸ (12,186).
327. **O que rouba, fai por ter** (12,185).
328. **O que se arrima á *iglesia, sempre lle toca algo**¹⁸⁹ (12,194).

¹⁷⁴ *O que chega tarde non oie misa nin come carne.*

¹⁷⁵ *O que dá o que tén antes que morra, merece que lle d[i]-an c-unha cachiporra.*

¹⁷⁶ *O que de alto fi-i-a, o fuso lle cai i-ô c[u] lle asubía.*

¹⁷⁷ *O que de mêdo m[er]re, de m[er]da] lle fan o enterro.*

¹⁷⁸ *O que debe e paga sabe o que lle queda.*

¹⁷⁹ *O que dos séus se desavén, cos outros non lle vai b[en].*

¹⁸⁰ *O que fala mal de unha vaca é que a qu[er] mercar.*

¹⁸¹ *O que guarda s[em]pre t[en].*

¹⁸² *O que lle desea mal ó veciño, êl lle vén pol-o camiño.*

¹⁸³ *O que non é c[ego] ben vêi pol-o cribo.*

¹⁸⁴ *O que non louque-i-a de mozo, louque-i-a de vello.*

¹⁸⁵ *O que non mata engorda.*

¹⁸⁶ *O que non pide non-o o-i-e Dios.*

¹⁸⁷ *O que non rouba, nin f[ode] é por que non p[ode].*

¹⁸⁸ *O que quer peixes t[en] que molla-lo c[u].*

¹⁸⁹ *O que se arrima á ig[lesia] s[em]pre lle toca algo.*

329. **O que se herda, non se merca**¹⁹⁰ (11,181).
330. **O que ten burro non pode ir calado; cuando ¡arre burro!, cuando mandando aquedalo**¹⁹¹ (10,160).
331. **O que ten fillos non reventa de cheio**¹⁹² (11,166).
332. **O que ten *léngoa, vai a Roma**¹⁹³ (11,171).
333. **O roubado non loce**¹⁹⁴ (10,159).
334. **O vestido ó uso, os zapatos a gusto**¹⁹⁵ (12,201).
335. **Ofréceo a pez, que a cera vale cara**¹⁹⁶ (13,207). [1973: OFRECELO A PEZ QUE A CERA VAI CARA. Dar unha cousa por perdida].
336. **Onde hai forza, non hai resistencia**¹⁹⁷ (11,167).
337. **Onde ten os ovos, ten os ollos**¹⁹⁸. Se dice del que mira con frecuencia a una persona querida (11,174).
338. **Os malos, hai que amalos, que os bois, de seu se aman**¹⁹⁹ (13,208).
339. **Óso de soá, barba untada e barriga en vao**²⁰⁰ (14,224).
340. **Óso de soá, barba untada e barriga larega**²⁰¹ (14,225).
341. **Ovella que berra, bocado que perde**²⁰² (11,163).
342. **Parente rico, cata que comes** (15,243).
343. **Pitas e res, as que podías haber; cochos e vacas, as que podías manter**²⁰³ (15,246).
344. **Polo mau non te mates e polo bon non te agaches**²⁰⁴ (14,236).
345. **Polo rabo da culler, vai o gato á ola**²⁰⁵ (14,232).
346. **Polos santos bícense as pedras; polas mozas festéxanse as vellas**²⁰⁶ (14,233).
347. **Por muto pan, non é o ano caro**²⁰⁷ (14,235).
348. **Pr'ôn adequiridor, sempre hai un desvalidor**²⁰⁸ (15,248).
349. **Pra ir á festa, non se está coxo**²⁰⁹ (15,245).
350. **Pra que haxa bullotes, en agosto arder i-ên *setiembre beber**²¹⁰ (15,242).

¹⁹⁰ *O que se herda non se mërca.*

¹⁹¹ *O que tèn burro non pode ir calado; cuando, arre burro, cuando mandando aquedalo.*

¹⁹² *O que tèn fillos non reventa de che-i-o.*

¹⁹³ *O que ten léngoa vai a Roma.*

¹⁹⁴ *O roubado non lóce.*

¹⁹⁵ *O vestido ó uso, os zapatos a gusto.*

¹⁹⁶ *Ofréceo a pez que a cera vale cara.*

¹⁹⁷ *Onde hai forza non hai resistencia.*

¹⁹⁸ *Onde tèn os óvos tèn os ollos.*

¹⁹⁹ *Os malos hai que amalos que os bois de seus se aman.*

²⁰⁰ *Óso de soá, barba untada e barriga en vao.*

²⁰¹ *Óso de soá, barba untada e barriga larêga.*

²⁰² *Ovella que bêrra, bocado que perde.*

²⁰³ *Pitas e rés, as que podías haber; cochos e vacas as que podías manter.*

²⁰⁴ *Pol-o máu non te mates, e pol-o bon non te agaches.*

²⁰⁵ *Pol-o rabo da cullêr vai o gato á ola.*

²⁰⁶ *Pol-os santos bícense as pedras, pol-as mozas festéxanse as vellas.*

²⁰⁷ *Por muto pan non é o ano caro.*

²⁰⁸ *Pr-ôn adequiridor sempre hai un desvalidor.*

²⁰⁹ *Pra ir á festa non se está coxo.*

²¹⁰ *Pra que haxa bullôtes, en Agosto arder, i-ên Setiembre beber.*

351. **Prado no cima e leira no fondo**²¹¹ (15,249).
352. **Probe do rato que *solo sabe un buraco** (14,230).
353. **Quéroche muto no tẽmpo enxuto e no mollado que te leve o *diablo**²¹² (15,251).
354. **Rato que *solo sabe un buraco logo o papa o gato** (15,252).
355. **Reflais de vellos, consellos pequeniños**²¹³ (15,254).
356. **Reunión de pastores, mortaldá de ovellas**²¹⁴ (15,253).
357. **San Miguel das uvas, tarde veis e pouco duras**²¹⁵ (16,265).
358. **Santo Tomé, dálle ó cocho polo pé e se che di coé, dille a ver que tẽmpo é**²¹⁶ (16,266).
359. **Se a monto, berra; se non a monto, quedo sin ela**²¹⁷ (16,258).
360. **Se non chove en febreiro nin herba nin palleiro**²¹⁸ (16,271).
361. **Se o porco voara, non había ave que lle ganara**²¹⁹ (16,255).
362. **Se o vello pudera i-o mozo quixera, non había cousa que non se fixera**²²⁰ (16,270).
363. **Señora sin *rentas ben mal lle m'asenta**²²¹ (7b,386).
364. **Sol madrugador, cura sanabrés e dama *ventanera, amãños todos tres** (16,268).
365. **Somos amigos no tẽmpo dos figos** (16,269). [1973: SER AMIGOS NO TEMPO DOS FIGOS. Ser amigo de comenencia].
366. **Tanto ladrón, i-a *horca *vacía**²²² (17,282).
367. **Tẽnde-lo meniño morto i-o apio no horto** (17,274).
368. **Tres anos, cachorro; tres, can; e tres, lambón**²²³ (17,281).
369. **Tripas e casamento, en quente** (17,279).
370. **Un grau non fai montón**²²⁴ (17,287).
371. **Un lobo non com'autro**²²⁵ (17,284).
372. **Unha camisa na pedra i-autra na costela**²²⁶ (17,288). [1973: TER UNHA CAMISA NA PEDRA I AUTRA NA COSTELA. Non ter, cuaxi, con que vestirse].
373. **Unha mosca *sola non fai feira** (17,285).
374. **Vaca de Fradelo e muller da Gudiña, *Dios che ma retire da miña cociña** (18,292).
375. **Vale máis duro que teña ca blando que non teña**²²⁷ (18,293).

²¹¹ Prado no cima, e leira no fondo.

²¹² Quéroche muto no tẽmpo enxuto, e no mollado que te leve o diablo.

²¹³ Refláis de vellos, consellos pequeniños.

²¹⁴ Reunión de pastores mortaldá de ovellas.

²¹⁵ San Miguel das uvas tarde veis e pouco duras.

²¹⁶ Santa [sic] Tomé, dalle ó cocho pol-o pé, e se che di coé, dill á ver que tẽmpo é.

²¹⁷ Se a monto berra, se non-a monto quedo sin ela.

²¹⁸ Se non chove en febreiro, nin herba nin palleiro.

²¹⁹ Se o pórco voara non había ave que lle ganara.

²²⁰ Se o vello pudera, i-o mozo quixera, non había cousa que non se fixera.

²²¹ Señora, sin rentas, ben mal lle m-asenta.

²²² Tanto ladrón, i-a horca vacía.

²²³ Tres anos cachorro, tres can e tres lambón.

²²⁴ Un grau non fai montón.

²²⁵ Un lobo non com-autro.

²²⁶ Unha camisa na pedra, i-autra na costela.

²²⁷ Vale máis duro que teña qu-a blando que non teña.

376. **Vicios me poñas e non me *los tollas** (18,291).
377. **Volta feita non mete présa**²²⁸ (18,294).
378. **Xaneiro, xeadeiro** (18,296).
379. **Xente probe e leña verde, arde cuando hai ocasión** (18,299a).
380. **Xogos de homes, rompedeiros de cus**²²⁹ (18,295).
381. **Xuntanza de *zorras, perdición de pitas** (18,297).
382. ***Bienes cuantos vieres e casa onde vivieres**²³⁰ (03,43).
383. ***El que la burra presta y la mujer trai en festa, logo se quedará cornelán e sin besta**²³¹ (07,107).
384. ***Entre marido y mujer, nadie tiene que ver**²³² (07,102).
385. ***Hasta o cuarenta de maio, non quíte-lo saio**²³³ (08,115).

²²⁸ *Volta feita non mete presa.*

²²⁹ *Xogos de homes rompedeiros de cus.*

²³⁰ *Bienes cuantos vieres, e casa onde vivieres.*

²³¹ *El que la burra prêsta y la mujer trai en fêsta: logo se quedará cornelán e sin besta.*

²³² *Entre marido y mujer nadie tiene que ver.*

²³³ *Hasta o cuarenta de Maio non quíte-lo saio.*

4. Referencias bibliográficas

- BELOSO GÓMEZ, Josefa; BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen (2003): “Complexidade e riqueza do arquivo fraseolóxico de Vázquez Saco”, en VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003). *Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral. Cadernos de Fraseoloxía Galega* 5, 2003.
- PRIETO (RODRÍGUEZ), Laureano (1946): “Antiguas minas del río Camba” en *Boletín de la Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de Ourense* 15, 3, 1946, 116-121.
- (1947): “Juegos infantiles (tierra de La Gudiña)”, en *Boletín de la Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de Ourense* 16, 1, 1947, 25-46.
- (1947): “Vida del individuo. Tierra de la Gudiña (Orense)”, en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* III, 3, 4, 1947, 558-578.
- (1948): “Cuentos de animales” en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* IV, 1, 1948, 123-148.
- (1949): “Notas etnográficas sobre animales domésticos y salvajes de la Gudiña (Orense)”, en *Douro Litoral* 3ª serie, V, 1949, 50-67.
- (1949): “As adiviñas na terra de Gudiña (Ourense) e no concello de Vinhais (Tras-os-Montes)”, en *Douro Litoral* 3ª serie, VI, 1949, 33-39.
- (1950): “Tradiciones gallegas”, en *Douro Litoral* 3ª serie, VIII, 1950, 11-14.
- (1950): “A cantiga na Gudiña I”, en *Douro Litoral* 4ª serie, I-II, 1950, 84-98.
- (1951): “A cantiga na Gudiña II”, en *Douro Litoral* 4ª serie, II-IV, 1951, 56-75.
- (1951): “La zoantropía en Galicia”, en *Zephyrus* IV, 1953, 353-362.
- (1956): “Restos de una villa en las Hermitas (Col. Fl. Cuevillas)”, en *Cuadernos de estudios gallegos* XI, 1956, 149-151.
- (1957-1958): “Astrología y meteorología popular (La Gudiña)”, en *Boletín de la Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de Orense* 19, 1-4, 1957-1958, 157-160.
- (1952): “Seitureiro”, en *Posío* 13-24, 1952, 23.
- (1953-1954): “Neve”, en *Posío* 1953-1954, 26; “¡Qué belidas elas son!”, en *Posío*. 1953-1954, 26; “Quixera...” en *Posío*. 1953-1954, 26.
- (1958): *Contos vianeses*. Vigo: Galaxia, 1958.
- (1968): *Contos pra nenos*. Vigo: Galaxia, 1968.
- (1968): *Contos populares da Terra*. [serie de 8 artigos] en *La Región*. Ourense.
- (1971): “A Meiguería en terras de Viana do Bolo”, en *Boletín auriense* 1, 1971, 199-209.
- (1972): “O Pan na terra da Gudiña”, en *Boletín auriense* 2, 1972, 279-297.
- (1973): “Notas encol da fala vianesa”, en *Boletín auriense* 3, 1973, 97-123.
- (1975): “O Fiadeiro en terras de Viana”, en *Boletín auriense* 5, 1975, 143-157.
- (1978): “Contos de cregos: Terra de Viana do Bolo”, en *Boletín auriense* 8, 1978, 13-48.